

Verslag van de eerste sessie

21 en 22 oktober 2023

Inhoud

1. De 1 ^e sessie in enkele woorden	2
2. Onze voeding vandaag en morgen: wat men wil dat er verandert
hindernissen	3
De veranderingen op het vlak van voeding en de wil om verder te gaan	3
Waarom iemand zijn eetgewoonten niet aanpast	4
3. Wat informatie over de deelnemer·neemster·s	6

1. De 1^e sessie in enkele woorden

Zaterdag 21 en zondag 22 oktober 2023 begon de tweede cyclus van **de permanente Burgerraad voor het klimaat die georganiseerd wordt door Leefmilieu Brussel**.

Na enkele welkomstwoorden was het doel om rechtstreeks tot de kern van de zaak over te gaan door in kleine groepjes te experimenteren met een **klimaatfresco** (wat overigens een idee was van een burger uit de vorige Raad!). Dat spel van collectieve intelligentie dat uitgewerkt werd op basis van verslagen van het IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) heeft als doel zich het onderwerp klimaatontregeling eigen te maken. Hoe? Door verbanden te leggen tussen de oorzaken en de klimaatveranderingseffecten aan de hand van duidende speelkaarten waarbij ieder zijn kennis over het onderwerp deelt. Het was een bewustwordingsoefening die niemand onverschillig liet: *“Ik zit in de acceptatiefase. Dat is de eerste stap om de situatie te veranderen en te reageren”, “De rol van het beleid en de financiering staat centraal, het is jammer dat we dat niet inzien”, “Ik had niet door hoe groot het probleem was. Er staan zaken op het spel die ons overstijgen”, “Ik ben erg hoopvol omdat we in de Burgerraad ook een drijvende kracht kunnen zijn om verandering teweeg te brengen.”*

Zaterdagmiddag heeft, **Alain Maron**, de minister bevoegd voor Klimaattransitie, Leefmilieu, Gezondheid en Participatieve democratie de Raad officieel ingewijd. Daarbij herinnerde hij aan het engagement van de regering om te reageren op de voorstellen van de burgers ([lees het 1^e antwoord van de regering op het burgeradvies van cyclus 1](#)) en de doelstelling van de opdracht: voorstellen doen aan de regering over ‘Hoe ervoor zorgen dat alle Brusselaars naar een duurzamere en kwaliteitsvollere voeding overstappen tegen 2050?’ Want er bestaat echt een verband tussen wat we eten en de klimaatverandering (elementen die teruggevonden kunnen worden in het informatiedocument over voeding).

De antwoorden die de Raad op die vraag formuleert, zullen de **Good Food-strategie** die uitgewerkt werd door de administratie Leefmilieu Brussel kunnen **aanvullen**. **Joëlle Van Bambeke**, coördinatrice van de strategie, is er de grote pijlers van komen voorstellen. De doelstellingen? Gezond, lokaal en duurzaam voedsel garanderen voor iedereen, zowel thuis als in de horeca om ervoor te zorgen dat producenten een eerlijke prijs krijgen en om verliezen te doen dalen en verspilling te verminderen. Hoewel deze strategie is ontwikkeld met alle actoren van de Brusselse voedingssector (federaties, gemeentes, tuinders ...), werd er (nog) geen burgerdimensie toegevoegd. Wat hebben de burgers nodig om te veranderen? Wat verwachten ze van de overheidsinstanties, de economische spelers en de samenleving als geheel om hen te helpen? *“De Good Food-strategie moet in 2025 worden herzien. De timing is dus perfect. Doordat we vanaf nu de inbreng van de burgers hebben, kunnen we deze verrijken”,* zei Joëlle.

De daaropvolgende dag was het tijd voor **gesprekken in kleine groepjes om een stand van zaken op te stellen over de eetgewoonten van de leden: wat wil men dat er verandert of evolueert? Wat zijn de hindernissen daaromtrent? En wat zijn ieders moeilijkheden om die doelen te bereiken?**

2. Onze voeding vandaag en morgen: wat wil men dat er verandert – wat zijn de drempels?

De eetgewoonten van de burgers van de Raad zijn erg divers. Dat kan verklaard worden door de verschillende leefsituaties. Men heeft niet allemaal dezelfde mogelijkheden, hetzelfde dagelijkse leven en dezelfde drempels. Zo zijn er studenten met erg beperkte middelen, ouderen die alleen wonen, jonge koppels die in het stadscentrum wonen, een ouder van een kroostrijk gezin die in een buitenwijk woont ...

Zelfs al zijn de gewoontes verschillend, toch is er een algemene trend in de voeding vastgesteld. De belangrijkste factoren voor verandering zijn: de bewustwording op klimaatvlak (voornamelijk in verband met het importeren van producten en het consumeren van rood vlees), gezonder willen eten (voor een betere gezondheid), financiële beperkingen (die aanzetten om de manier waarop men inkopen doet en de keuze van handelszaken te herzien), invloed van familie en vrienden (die aanzetten tot verandering of die voor hindernissen zorgen).

De veranderingen op het vlak van voeding en de wil om verder te gaan

- **Lokaler en seizoensgebonden consumeren.** Dus minder producten die van ver komen en die niet in België gekweekt kunnen worden (bananen, avocado's ...), lokale en seizoensgebonden producten verkiezen, zelfs al is dat niet altijd gemakkelijk (butternuts zijn lekker, maar aan het einde van het seizoen hebben we daar echt wel genoeg van!) en daarbij extra aandacht schenken aan bioproducten. Over het algemeen (en vooral voor zij die wat jonger zijn) vinden die veranderingen plaats omwille van een bewustwording over de klimaatuitdagingen, met name omdat het traject dat die geïmporteerde producten afleggen erg veel koolstofuitstoot veroorzaakt. Voor sommigen is het ook een bewustwording die ontstaan is tijdens corona: de band herontdekken met wat er dichtbij wordt geproduceerd en lokaal wordt gekweekt. Daarom hebben sommigen zich al ingezet in een stadsmoestuin om hun eigen gekweekte opbrengst te kunnen consumeren (in gemeenten waar het mogelijk is om een toegang tot een tuin te krijgen). Het geeft ook veel voldoening om te eten wat men zelf heeft geproduceerd!
- **Gezonder eten:** zelf koken, minder vaak voor bereide maaltijden kiezen, meer groenten en fruit eten, de samenstelling van producten bekijken bij het inkopen doen, minder suiker eten en minder gesuikerde dranken drinken. Over het algemeen gaat het vooral over een betere gezondheid willen.
- **Minder vlees eten:** dat is al het geval voor sommigen die het slechts sporadisch eten (op restaurant, tijdens een etentje bij vrienden) en zich bewust zijn van het feit dat de productie van (rood) vlees een grote koolstofimpact heeft. Ook hebben bepaalde mensen gekozen om geen vlees meer te eten omdat de sensibilisering in verband met dierenwelzijn kracht is bijgezet in de voorbije jaren en er schandalen aan het licht zijn gekomen met name over de slachthuizen. Soms gebeurt het ook dat één iemand van een gezin beslist om geen vlees meer te eten en vervolgens iedereen volgt! Sommigen hebben hun vleesconsumptie ook doen dalen sinds de inflatie omdat vlees duur is. Minder vlees eten gaat vaak hand in hand met kiezen voor meer groenten, fruit en zuivelproducten.

Sommigen blijven uit gewoonte vlees eten zonder zich daar vragen bij te stellen. Voor anderen is het ondenkbaar om niet langer vlees te eten.

- **Inkopen doen in buurtwinkels:** sommigen zijn de gewoonte al aan het aannemen om minder naar supermarkten te gaan, de kleine producenten te ondersteunen, te kiezen voor coöperatieven of winkels die een bioaanbod hebben ... Zo kan een traceerbaarheid van de producten gegarandeerd worden. Die producten zijn ook vaak beter en hebben meer smaak. Het is ook echt leuk om naar die winkels te gaan want het personeel heeft echt kennis van de producten en heeft aandacht voor de wensen van de klanten. Rechtstreeks aankopen bij de producent is minder duur, maar in winkels die zich specialiseren in lokale/biologische/bulkvoeding liggen de prijzen vaak hoger dan in supermarkten. Maar dat is enkel mogelijk in bepaalde wijken waarin het aanbod goed ontwikkeld is.
- **Minder verspillen:** de voorkeur geven aan bulk, naar de markt gaan, zijn eigen moestuin hebben om enkel de hoeveelheid te hebben die men nodig heeft en geen te grote hoeveelheden te hoeven kopen. Voor zij die alleen wonen is het soms gemakkelijker om ingevroren groenten te kopen, omdat ze zo zeker zijn dat ze enkel de hoeveelheid consumeren die ze willen verbruiken en niets weg te hoeven gooien. Daarnaast betekent een groot gezin ook meer afval en er is dan ook meer aandacht nodig om ervoor te zorgen dat ze de juiste hoeveelheid klaarmaken en niets weggooien. Het Too Good To Go-initiatief is redelijk goed gekend bij de Brusselse bevolking. Dankzij dat systeem kunnen mensen bij ondernemingen/restaurants voor een erg betaalbare prijs producten komen halen die bijna hun vervaldatum hebben bereikt. Een groot deel van de Raad benadrukt de averechtse en contraproductieve effecten: het gaat vaak om een grote hoeveelheid waarvan men vervolgens een deel moet weggooien.
Minder verspillen is ook minder kopen en minder verpakkingen en plastic weggooien. Maar ook dan is het moeilijker met een groot gezin: bijvoorbeeld de vieruurtjes die men meegeeft aan kinderen zijn allemaal individueel verpakt en het is niet altijd eenvoudig om alles zelf te maken.

Waarom iemand zijn eetgewoonten niet aanpast

1/ Het gebrek aan een alternatief aanbod in zijn wijk: wat ze daarvoor nodig hebben wordt niet altijd aangeboden in de winkels in de buurt en de winkels die dat wel aanbieden, zijn niet altijd goed bereikbaar met het openbaar vervoer. De handelszaken die Good Food aanbieden zijn ongelijk verdeeld in Brussel, maar ook in de gemeente zelf (sommigen hebben het gevoel dat ze goed voorzien zijn in het centrum tegenover sommige randgemeenten). Wanneer men inkopen moet doen voor het hele gezin is het gemakkelijker om naar de dichtstbijzijnde supermarkt te gaan (of online aankopen te doen), want dan kan men alles op dezelfde plek kopen. Er is ook een gebrek in de restaurants: weinig vegetarische oplossingen. Overigens is er een gebrek aan aanbod voor alleenstaanden vastgesteld. (Het merendeel van de producten wordt in grote hoeveelheden verkocht en is dus gericht op gezinnen, waardoor verspilling onvermijdelijk is.)

2/ Te hoge prijzen: voeding kopen blijft duur, de prijs van bioproducten vormt echt een hindernis. De recente inflatie heeft bij bepaalde personen een omkeer van het gedrag veroorzaakt: beter kopen (van een betere kwaliteit) maar minder. Voor zij die minder middelen hebben, voornamelijk talrijke gezinnen, is het logisch om bij supermarkten inkopen te doen, want dat is veel minder duur.

Dat zorgt ook voor een minder gevarieerde voeding. Men beperkt zich tot de minder dure producten, omdat men niet anders kan. Financiële toegankelijkheid speelt een grote rol bij studenten: meerdere geven aan brood of pasta te eten om de kosten te drukken.

3/ Te weinig tijd / veel te doen op een dag: de maatschappij dwingt ons om steeds sneller te leven. Corona heeft nochtans positieve effecten gehad: meer de tijd nemen en genieten van koken en nadenken over wat men gaat eten. Maar over het algemeen werd er snel teruggeschakeld naar het normale leven. Wanneer iedereen van thuis uit werkt, heeft men de luxe van voldoende tijd te hebben om te kunnen kiezen waar men inkopen zal doen (bijvoorbeeld om naar winkels te gaan die misschien niet zo dichtbij zijn), de tijd te nemen om te koken ... Zoeken naar duurzamere winkels vraagt veel energie. We leven in een maatschappij waarin alles snel moet gaan, ook eten. Meerdere mensen geven aan fastfood te eten, want “dat is lekker, snel en niet te duur”, zelfs al zijn ze er zich van bewust dat het slecht is voor de gezondheid. Velen geven aan brood niet links te kunnen laten liggen, want boterhammen smeren voor ‘s middags is veel gemakkelijker dan de tijd nemen om een maaltijd voor te bereiden om mee te nemen.

4/ Het gebrek aan sensibilisering: voor men de tijd kan nemen om te koken, moet men weten hoe dat moet! Men moet weten wat er bestaat, koken centraal stellen in ons leven, al van jongs af aan. Er zijn bijvoorbeeld scholen in Sint-Joost waar de kinderen geen enkele groente ruimte ter beschikking hebben en helemaal niet worden gesensibiliseerd over voeding of productie. En op een grotere schaal is dat wat het leven in een stad veroorzaakt: Brussel mag dan wel een groene stad zijn, maar we hebben geen verbinding met de aarde. Er wordt ook te weinig gesensibiliseerd over bioproducten. Deze hebben een slechte naam. Ze kunnen erg toegankelijk zijn, maar men moet dan wel weten waar men ze het beste koopt.

5/ Druk en weerstand van buitenaf:

- **De druk van de maatschappij:** de rol van de media en reclame die aanzet tot ongezond gedrag en ongezonde smaakkeuzes (bijvoorbeeld influencers die reclame maken voor fastfood), de aanwezigheid van een groot afhaal aanbod in de buurt, het foute beeld van bioproducten, waardoor ze enkel voor “de rijksten” lijken.
- **De weerstand van de omgeving:** het is moeilijker om voedingsgewoonten aan te passen in een gezin (met jongeren die meestal kiezen voor fastfood, met broers en zussen die op een ander ritme leven). De weerstand van vrienden is ook een grote hindernis: voeding staat vaak centraal bij gezellige momenten. Hoe kan je ervoor zorgen dat je het contact met vrienden die niet dezelfde voedingsgewoonten hebben (bijvoorbeeld vlees) niet verliest. Hoe zorg je ervoor dat je niet de indruk wekt je keuze op te dringen?
- **Iemand's eigen weerstand:** het invoeren van een nieuwe gewoonte is soms een beetje moeilijk.

6/ Belemmeringen om vleesconsumptie te doen dalen: de smaak is niet te evenaren, de traditie (in bepaalde culturen is vlees een basis ingrediënt voor alle gerechten), belangrijke bron van eiwitten, alternatieven (sojasteak ...) die minder goed zijn (te weinig smaak, te sterk bewerkte producten ...).

3. Wat informatie over de deelnemer-neemster-s

De Burgerraad, in één woord (de grootte van het woord geeft aan hoe vaak het voorkomt)

De voornaamste drijfveer van de burgers om deel te nemen aan de Burgerraad zijn **zin hebben om een impact te hebben op de beleidsbeslissingen in Brussel die bijdragen aan de strijd tegen de klimaatverandering en ook om burgerparticipatie te ervaren (kennisoverdracht, besprekingen, een collectieve ervaring meemaken)**. Anderen geven aan **meer te willen leren over voeding, zin te hebben om nieuwe mensen te leren kennen en zich in te willen zetten voor de gemeenschap**. Van de 53 mensen die de vragenlijst bij de aanvang hebben ingevuld, heeft **41 personen (79%) nog nooit deelgenomen aan een openbare vergadering of een participatieproces**.

Wat betreft hun deelname aan de Raad, geven de deelnemer-neemster-s aan dat ze **meer op de hoogte willen zijn van de uitdagingen op het vlak van voeding en het verband tussen voeding en de klimaatverandering willen begrijpen**. Enkele deelnemer-neemster-s geven aan dat ze hopen op **leuke ontmoetingen, gesprekken met nieuwe mensen, andere standpunten en een verrijkende ervaring op sociaal vlak**.

Aan het begin van de Raad gaven 39 personen (75%) aan dat ze denken dat **de burgers die door het lot werden aangewezen in staat zijn om samen degelijke voorstellen op te kunnen stellen** over complexe onderwerpen.

27 personen (52%) gaven aan **over het algemeen geen vertrouwen te hebben in de politiek**, 19 personen (37%) een gemiddeld vertrouwen en slechts 4 personen (8%) hebben daar eerder wel vertrouwen in.

21 personen (46%) hebben **weinig vertrouwen in de manier waarop de regering en de administraties rekening zullen houden met de voorstellen**, 21 personen (40%) hebben een gemiddeld vertrouwen en 8 personen (15%) hebben eerder wel vertrouwen daarin.

25 personen (48%) hebben niet het gevoel dat ze het **Brusselse institutionele systeem goed kennen**, 11 personen (21%) vinden dat ze daarop gemiddeld scoren en 14 personen (27%) gaven aan het redelijk goed te kennen.